

Psychological Functions of Religious Assemblies (Hey'ats) in Safeguarding Islamic Identity of Contemporary Military Forces: Formulating the Indigenous MHHM Model

Morteza Nesari¹ | Seyyed Reza Hosseini² | Mahdi Nazemi Ardakani³ | Abbas Babaei⁴

1. PhD Corresponding Author: PhD Candidate in Strategic Cultural Management, National Defense University, Tehran, Iran. Email: nesari.morteza@gmail.com
2. Assista Assistant Professor, Department of Strategic Cultural Management, Faculty of Strategic Management, National Defense University, Tehran, Iran.
3. Associate Professor, Department of Strategic Cultural Management, Faculty of Strategic Management, National Defense University, Tehran, Iran.
4. PhD in Cultural Systems Engineering, Imam Hussein Comprehensive University, Tehran, Iran.

Volume info

Vol. 17
Series: 65
Spring 2026
P.P: 39-57

Article Type

Research Paper

Article History

Received:
2025-06-17
Revised:
2025-08-14
Accepted:
2026-04-30
Published:
2026-05-20

ISSN – E-ISSN

ISSN: 2588-5162
E-ISSN: 2645-517X

Abstract

This study aimed to elucidate the psychological mechanisms of religious assemblies (Hyats) in enhancing the Islamic identity of military forces and developing a localized identity-building model. Data were collected through field observations in seven military bases and semi-structured interviews with military personnel, analyzed using Braun and Clarke's (2022) six-stage thematic analysis approach. The findings identified four identity-forming themes: identity resilience (redefining identity as a "soldier of the cultural front" and strengthening group cohesion), ritual-psychological cohesion (reducing psychological stress through epic hymns and collective rituals), reproduction of ideological-jihadi identity (modeling martyrs and elucidating jihad concepts), and institutional socialization of Islamic identity (integrating military-religious training and elite networking). These themes were organized into a localized model comprising five components (identity inputs, psychological processors, operational environments, psychological defense outputs, and feedback) within a dynamic cycle (nourishment, refinement, injection, evaluation, updating), transforming Hyats into a system for enhancing resilience and Islamic identity. Results indicate that Hyats, through four protective layers (cognitive, emotional, semantic, institutional), enhance combat morale and organizational loyalty. The primary recommendation is integrating this model into military training policies and establishing specialized Hyats to strengthen identity and psychological resilience in units.

Keywords: Religious Assembly (Hey'at), Islamic Identity, Military Psychology, Cognitive Warfare

Cite this Article: Haedaryan, M., Rezaesharif, A., & Sheikholslami, A. (2026). The Impact of Treatment Based on Improving Quality of Life on Communication Skills and Parenting Styles of Azadeqn. *Military Psychology*, 17(65), 39-57. [DOR: 20.1001.1.25885162.1405.17.1.2.8](https://doi.org/10.1001.1.25885162.1405.17.1.2.8)

Publisher: Imam Hossein University.

© The Author(s).

کارکردهای روان‌شناختی هیأت‌های مذهبی در پاسداری از هویت اسلامی نیروهای نظامی: تدوین الگوی بوم‌نگار

مرتضی نثاری^۱ | سیدرضا حسینی^۲ | مهدی ناظمی اردکانی^۳ | عباس بابایی^۴

۱. نویسنده مسئول: دانشجوی دکتری مدیریت راهبردی فرهنگی، دانشگاه عالی دفاع ملی، ایران، تهران.

Email: nesari.morteza@gmail.com

۲. استادیار، گروه مدیریت راهبردی فرهنگی، دانشکده مدیریت راهبردی، دانشگاه عالی دفاع ملی، ایران، تهران.

۳. دانشیار، گروه مدیریت راهبردی فرهنگی، دانشکده مدیریت راهبردی، دانشگاه عالی دفاع ملی، ایران، تهران.

۴. دکتری مهندسی سیستم‌های فرهنگی، دانشگاه جامع امام حسین (ع)، ایران، تهران.

چکیده

این پژوهش با هدف تبیین مکانیسم‌های روان‌شناختی هیأت‌های مذهبی در تقویت هویت اسلامی نیروهای مسلح و تدوین الگوی بومی هویت‌سازی انجام شد. داده‌ها از طریق مشاهدات میدانی در ۷ پادگان و مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با نیروهای نظامی گردآوری و با رویکرد تحلیل مضمون شش مرحله‌ای براون و کلارک (۲۰۲۲) تحلیل شدند. یافته‌ها چهار مضمون هویت‌ساز را شناسایی کرد: تاب‌آوری هویتی (بازتعریف هویت به‌عنوان سرباز جبهه فرهنگی و تقویت انسجام گروهی)، انسجام‌بخشی آیینی-روانی (کاهش تنش‌های روانی از طریق نوحه‌های حماسی و مناسک جمعی)، بازتولید هویت مکتبی-جهادی (الگوسازی شهدا و تبیین مفاهیم جهاد)، و جامعه‌پذیری هویت اسلامی (تلفیق آموزش نظامی-دینی و شبکه‌سازی نخبگان). این مضامین در الگوی بومی با پنج جزء (ورودی‌های هویتی، پردازشگرهای روان‌شناختی، محیط‌های عملیاتی، خروجی‌های دفاع روانی، بازخورد) و چرخه‌ای پویا (تغذیه، پالایش، تزریق، ارزیابی، به‌روزرسانی) سازمان‌دهی شدند که هیأت‌ها را به سامانه‌ای برای تقویت تاب‌آوری و هویت اسلامی تبدیل می‌کنند. نتایج نشان داد که هیأت‌ها با ایجاد چهار لایه حفاظتی (شناختی، عاطفی، معنایی، نهادی) روحیه رزمی و وفاداری سازمانی نیروها را ارتقا می‌دهند. پیشنهاد محوری، ادغام این الگو در سیاست‌های تربیت نظامی و تأسیس هیأت‌های تخصصی برای تقویت هویت و تاب‌آوری روانی در یگان‌هاست.

کلیدواژه‌ها: هیأت مذهبی، هویت اسلامی، روان‌شناسی نظامی، جنگ شناختی

سال و شماره

سال ۱۷، پیاپی: ۶۵

بهار ۱۴۰۵

صص: ۵۷-۳۹

نوع مقاله

مقاله پژوهشی

سابقه مقاله

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۳/۲۷

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۵/۲۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۲/۱۰

تاریخ انتشار: ۱۴۰۵/۰۲/۳۰

شابا چاپی و الکترونیکی

شابا چاپی: ۲۵۸۸-۵۱۶۲

الکترونیکی: ۲۶۴۵-۵۱۷X

استناد: نثاری، مرتضی، حسینی، سیدرضا، ناظمی اردکانی، مهدی و بابایی، عباس. (۱۴۰۵). کارکردهای

روان‌شناختی هیأت‌های مذهبی در پاسداری از هویت اسلامی نیروهای نظامی: تدوین الگوی بوم‌نگار. فصلنامه

[DOR: 20.1001.1.25885162.1405.17.1.2.8](https://doi.org/10.1001.1.25885162.1405.17.1.2.8)

روانشناسی نظامی، ۱۷(۶۵)، ۳۹-۵۷.

ناشر: دانشگاه جام امام حسین (ع). نویسندگان.

مقدمه و بیان مسئله

هویت اسلامی به عنوان یک سپر شناختی، نقشی کلیدی در تاب آوری روانی و انسجام نیروهای نظامی ایفا می کند. این هویت نه تنها بر انگیزه و وفاداری سازمانی نیروها تأثیر دارد، بلکه به عنوان یک چارچوب معنایی، جهت دهنده به رفتارهای فردی و جمعی آنان است. هیأت‌های مذهبی، از محله‌ها تا حسینیه‌های پایگاه‌های نظامی و حتی هیأت‌های رزمندگان، طی دهه‌ها نقشی مؤثر در تثبیت این هویت داشته‌اند. این پژوهش با تمرکز بر نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران، به واکاوی کارکردهای روان‌شناختی این نهاد دینی در حفظ و تقویت هویت اسلامی آنان می‌پردازد. تجربه دفاع مقدس نمونه‌ای تاریخی است که نشان می‌دهد هیأت‌های رزمندگان، به‌ویژه در عملیاتی مانند والفجر ۸، کربلای ۵ و خیبر، با نوحه‌های حماسی و آیین‌های عزاداری پیش از عملیات، نقشی بی‌بدیل در تقویت روحیه و انسجام رزمندگان ایفا کرده‌اند. امروزه نیز حسینیه‌های پادگان‌ها و هیأت‌های مستقر در مراکز نظامی همچنان به این نقش ادامه می‌دهند. هدف اصلی پژوهش، تدوین الگویی بوم‌نگارانه برای تحلیل مکانیسم‌های روان‌شناختی تأثیر هیأت‌ها بر هویت اسلامی نیروهای نظامی و عملیاتی‌سازی این ظرفیت در سیاست‌گذاری‌های روان‌شناسی نظامی است.

هویت اسلامی نخستین خط مقابله با چالش‌های روانی و هویتی در محیط نظامی محسوب می‌شود. غفلت از این مؤلفه حیاتی، آسیب‌پذیری نیروها را در برابر فشارهای روانی افزایش می‌دهد. با وجود نقش انکارناپذیر هیأت‌ها در دفاع مقدس، تاکنون مطالعات نظام‌مند روان‌شناختی درباره کارکردهای فعلی آن‌ها در محیط‌های نظامی، به‌ویژه پایگاه‌ها و هیأت‌های رزمندگان، مغفول مانده است. همچنین، مستندسازی الگوهای بومی هیأت‌های نظامی، انتقال تجربه‌های دفاع مقدس به نسل جدید نیروها را تضمین می‌کند.

شواهد عینی متعددی از تأثیر هیأت‌های مذهبی بر هویت و انسجام روانی نیروهای نظامی در دست است. نوحه‌های عملیاتی، مانند نوحه‌های عاشورایی پیش از عملیات طریق‌القدس، نقشی تعیین‌کننده در شکل‌دهی روحیه جهادی رزمندگان داشته‌اند. همچنین، حضور نیروهای نظامی در

هیأت‌های محله‌ای و برگزاری مراسم در حسینیه‌های یگان‌ها نشان‌دهنده پیوند ارگانیک این نهاد با زیست نظامی است.

بررسی وضع موجود نشان می‌دهد که هیأت‌های نظامی بیشتر بر سنت‌های خودجوش متکی هستند و فاقد الگوی روان‌شناختی یکپارچه می‌باشند. عدم مستندسازی علمی کارکردهای روان‌شناختی این نهادها و تمرکز ناکافی بر نقش هیأت‌ها در تقویت هویت روانی از چالش‌های اساسی محسوب می‌شود. در مقابل، وضع مطلوب شامل تدوین الگویی بومی بر اساس داده‌های میدانی، یکپارچه‌سازی نقش هیأت‌ها با سیاست‌های روان‌شناسی نظامی و تبدیل این نهادها به ابزار رسمی تربیت هویتی نیروهای مسلح است.

نگارنده با مشاهده کمرنگ شدن نقش هیأت‌ها در سیاست‌گذاری‌های روان‌شناختی، این پرسش بنیادین را دنبال می‌کند: چگونه می‌توان با الهام‌گیری از تجربیات دفاع مقدس و ظرفیت‌های هیأت‌های مذهبی، الگویی بومی برای تقویت هویت اسلامی نیروهای نظامی طراحی کرد تا آثار روان‌شناختی شرکت در این هیئت‌ها بر تاب‌آوری روانی آنان افزایش یابد؟ پرسش اصلی این پژوهش بر این محور قرار دارد که هیأت‌های مذهبی در محیط‌های نظامی از طریق چه مکانیسم‌های روان‌شناختی هویت اسلامی نیروهای مسلح را تقویت می‌کنند و چگونه می‌توان این مکانیسم‌ها را در قالب یک الگوی بوم‌نگارانه عملیاتی کرد. این تحقیق تلاش دارد به شکلی نظام‌مند، رابطه بین فعالیت‌های هیأتی و تاب‌آوری هویتی نیروهای نظامی را مورد بررسی قرار دهد.

مبانی نظری

هیأت: هیأت مذهبی به عنوان نهاد اصلی مورد بررسی، به گروهی از افراد اشاره دارد که به طور منظم برای انجام مراسم مذهبی و عزاداری گرد هم می‌آیند. از نظر لغوی، این اصطلاح به معنای جمعیتی است که با هدف زنده نگه‌داشتن یاد و خاطره مناسبت‌هایی مرتبط با واقعه عاشورا و قیام امام حسین (ع) و بر مبنای ساختار دوگانه واعظ و ذاکر سازمان دهی شده است؛ هرچند که ممکن است بسته به ویژگی‌ها و مخاطبان، کارکردهای متفاوتی را نیز بر عهده داشته باشد (مظاهری، ۱۳۸۹: ۲۷۵). در مطالعات اجتماعی-دینی، این گروه‌های ساختاریافته علاوه بر برگزاری مراسم

مذهبی، در آموزش معارف دینی و اجرای فعالیت‌های خدماتی نقش حیاتی ایفا می‌کنند و در شکل‌دهی به هویت اسلامی افراد تأثیر گذارند.

هویت اسلامی: هویت اسلامی به سه بُعد شناختی، رفتاری و عاطفی تعریف می‌شود؛ بُعد شناختی به میزان آگاهی فرد از تعلق و ارتباطش با یک دین خاص اشاره دارد، بُعد رفتاری نشان‌دهنده اعمالی است که فرد در جهت حفظ این تعلق انجام می‌دهد و بُعد عاطفی نیز احساسات ویژه نسبت به آن دین و نسبت به هم‌باوران را در برمی‌گیرد (عباسی قادری، ۱۳۸۶: ۱۷۸). در نتیجه، پژوهش حاضر با تکیه بر این مفاهیم، سعی دارد تا بررسی کند که چگونه هیأت‌های مذهبی، از طریق عملکردهای روان‌شناختی خویش، به پاسداری و تقویت هویت اسلامی در میان نیروهای نظامی یاری‌رسان هستند و در این راستا الگوی بوم‌نگار نوینی ارائه می‌دهد.

چارچوب مفهومی این پژوهش بر پایه هویت اسلامی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران استوار است که شامل سه بعد کلیدی هویت دینی، ملی، و انقلابی می‌شود. هویت دینی بر پایه آموزه‌های اسلامی شیعی مانند جهاد، شهادت، و انتظار مهدوی شکل می‌گیرد و نقش معنوی و انگیزشی در تاب‌آوری روانی نیروها ایفا می‌کند. هویت ملی با پیوند به تاریخ و فرهنگ ایرانی، اقتدار ملی را تقویت کرده و در دفاع مقدس به عنوان نمادی از وحدت ملی تجلی یافت. هویت انقلابی نیز بر اصول انقلاب اسلامی مانند استقلال و عدالت تأکید دارد و نیروهای مسلح را به عنوان حافظان این ارزش‌ها معرفی می‌کند. (لطفی جلال آبادی و همکاران، ۱۳۹۷). این هویت‌ها با هم هم‌افزایی دارند و هیئت‌های مذهبی به عنوان نهادهای مستقل اجتماعی-مذهبی، نقش کلیدی در تقویت آن‌ها ایفا می‌کنند. این نهادها از طریق مناسک، نوحه‌خوانی، و روایت‌های جمعی، نیازهای هویتی را تأمین کرده و به عنوان کانون‌های معنوی عمل می‌کنند.

نظریه هویت اجتماعی: این نظریه به عنوان یکی از جامع‌ترین نظریه‌های روان‌شناسی اجتماعی، بر پایه آموزه‌های اولیه هربرت مید^۱ شکل گرفته و توسط تاجفیل و ترنر^۲ در سال ۱۹۷۹ توسعه یافت (حاجیان، ۱۳۸۷: ۱۴۹). این نظریه به برداشت افراد از خود که ناشی از عضویت ادراک شده در گروه‌های اجتماعی است می‌پردازد و چارچوبی نظام‌مند برای تحلیل ابعاد اجتماعی و روانی هویت

1. George Herbert Mead
2. Tajfel and Turner's theory

ارائه می‌دهد. از دیدگاه جنکینز^۱، تمام هویت‌های انسانی ذاتاً اجتماعی بوده و هویت اجتماعی نه قابل تفکیک از هویت فردی بلکه به‌طور پیوسته در بستر تعاملات اجتماعی شکل و بازتولید می‌شود (جنکینز، ۱۳۸۱: ۸۷-۸۶). در همین میان، تاجفل و ترنر هویت اجتماعی را از طریق سه مؤلفه شناختی (آگاهی از عضویت)، ارزشی (فرضیات درباره پیامدهای عضویت) و احساسی (تجربه عواطف نسبت به گروه) تعریف می‌کنند (تاجفل، ۱۹۷۸: ۶۳). به‌علاوه، نظریه‌های آنان با مفهوم «غیر شخصی سازی خود» بیان می‌کنند که افراد، از طریق برجستگی شباهت‌های گروهی به جای تفاوت‌های فردی، هویت مشترکی را می‌سازند (تاجفل و ویلکس^۲، ۱۹۶۳؛ امام جمعه‌زاده و محمود اوغلی، ۱۳۹۰: ۱۲۳). همان‌گونه که این نظریه‌ها بر پویایی، بازسازی مداوم و مؤلفه‌های مشترک هویتی تأکید دارند، هیأت‌های مذهبی می‌توانند از طریق شبکه‌های ارتباطی، هنجارهای ارزشی و ابعاد احساسی، به تبیین و پاسداری از هویت اسلامی نیروهای نظامی کمک کنند. این رویکرد، امکان تدوین یک الگوی بوم‌نگار نوین را فراهم می‌آورد که بتواند در زمینه تقویت انسجام فرهنگی و روان‌شناختی، نقش مؤثری ایفا نماید.

نظریه سرمایه اجتماعی: رابرت پاتنام^۳، سرمایه اجتماعی را به‌عنوان ترکیبی از اعتماد، هنجارها و شبکه‌های اجتماعی تعریف می‌کند که همکاری و تعامل اعضای جامعه را تسهیل می‌سازد (پاتنام، ۱۳۹۲: ۴۵). بر اساس مطالعات او، شبکه‌های مدنی مانند انجمن‌های مذهبی، تعاونی‌ها، باشگاه‌های ورزشی و احزاب در تقویت هنجارهای همیاری و اعتبار عمل می‌کنند. پاتنام همچنین تمایز بین شبکه‌های افقی (برابری طلب) و عمودی (سلسله‌مراتبی) قائل است که شبکه‌های افقی نقش مؤثرتری در ایجاد اعتماد و همکاری‌های پایدار دارند (پاتنام، ۲۰۰۰: ۳۳۸-۳۳۹). این نظریه، سرمایه اجتماعی را به‌عنوان موتور محرک دموکراسی و توسعه نهادی معرفی می‌کند که از طریق تسهیل روابط و تعاملات، به تحقق اهداف فردی و جمعی یاری می‌رساند (پاتنام، ۲۰۰۰؛ ویتام^۴، ۲۰۰۷). تشکیل شبکه‌های پایدار، هنجارهای مشترک و ارتقای اعتماد متقابل که از ویژگی‌های سرمایه اجتماعی است، می‌تواند زمینه‌ساز همکاری‌های مؤثر و انسجام اجتماعی باشد. در همین راستا، پژوهش حاضر به بررسی نقش هیأت‌های مذهبی در ایجاد و تقویت هویت اسلامی در میان

1. Jenkins
2. Tajfel and Wilkes
3. Robert D. Putnam
4. Whitham

نیروهای نظامی می پردازد. همان گونه که سرمایه اجتماعی به تقویت دموکراسی و توسعه نهادی کمک می کند (پاتنام، ۲۰۰۰)، هیأت های مذهبی از طریق برقراری شبکه های ارتباطی مستحکم، هنجارهای مشترک و افزایش اعتماد، می توانند به پاسداری و تدوین الگوی بوم نگار برای هویت اسلامی نیروهای نظامی یاری رسان باشند. این رویکرد نوآورانه، با انتقال تئوری های سرمایه اجتماعی به حوزه کارکردهای روان شناختی در نظام های نظامی، گامی جدید در تحلیل و تبیین پدیده های هویتی و روانی محسوب می شود.

پیشینه پژوهش

در پی افزایش توجه به ابعاد روان شناختی و هویتی در نظام های نظامی، پژوهش های متعدد با محوریت تأثیر متقابل ویژگی های فردی و اجتماعی بر عملکرد نیروی نظامی صورت گرفته است. در این راستا، بررسی هویت و سیر تحول آن به عنوان عاملی کلیدی در ارزیابی پدیده های اجتماعی و نظامی اهمیت بسزایی پیدا کرده است. مقدم (۱۴۰۲): پژوهش نظری مقدم نشان می دهد که سیاحت خارجی در دوره های صفویه و قاجار، علی رغم اشاره به نقاط ضعف کلی نظام ارتش، سربازان ایرانی را به دلیل شجاعت، پشتکار، هوش، دین داری و مهارت های جنگی به عنوان عنصری برابر و حتی برتر نسبت به نیروهای نظامی کشورهای اروپایی ستوده اند؛ این تحلیل ها تصویری جامع و دقیق از هویت جامعه ایرانی ارائه می دهند. کاکاوند (۱۴۰۱): کاکاوند در پژوهش خود نشان می دهد که تمایل به هویت اجتماعی در میان کارکنان نظامی با افزایش احساس امنیت روانی همراه است؛ به طوری که ابعاد مختلف هویتی از جمله هویت سیاسی، ملی، فرهنگی، گروهی و دینی در تقویت این احساس نقش مؤثری دارند. مداحی و همکاران (۱۴۰۰): پژوهش مداحی و همکاران نشان داد که ویژگی های شخصیتی و هویت یابی ایگو ۱ بخش عمده ای از مشارکت سیاسی را توضیح می دهند؛ به طوریکه مسیر مستقیم این ویژگی ها و همچنین مسیر غیرمستقیم از طریق میانجی گری هویت یابی، اهمیت الگوهای ارتباطی اجتماعی را در شکل دهی به فعالیت های کلان ملی آشکار می سازد. ارزانی و باصری (۱۳۹۴): یافته های ارزانی و باصری نشان می دهد که امید به زندگی، تاب آوری و هویت دینی به عنوان مؤلفه های کلیدی، تغییرات قابل توجهی در

1. Ego Identity

رضایت از زندگی کارکنان نظامی و انتظامی ایجاد می‌کنند؛ از این رو، آموزش این مؤلفه‌ها می‌تواند به ارتقای سلامت روانی و افزایش رضایت از زندگی منجر شود. جمع‌بندی پیشینه‌های ارائه شده نشان می‌دهد که ابعاد هویتی، شخصیت فردی و الگوهای ارتباطی اجتماعی در نه تنها تبیین مشارکت سیاسی و سلامت روانی، بلکه در بازتاب توانمندی‌ها و ویژگی‌های نظامی و اجتماعی موثر هستند. این مطالعات بر نقش بنیادین هویت‌های متعدد در ارتقای کارآمدی و انسجام اجتماعی نیروهای نظامی تأکید می‌کنند؛ اما تحقیق حاضر رویکردی تازه و بومی را ارائه می‌دهد. برخلاف مطالعات پیشین که به ابعاد فردی و اجتماعی نیروی نظامی پرداخته‌اند، این پژوهش با تمرکز بر کارکردهای روان‌شناختی هیأت‌های مذهبی و نقش آن‌ها در پاسداری از هویت اسلامی، چارچوبی نوین و کاربردی را تدوین می‌کند که تاکنون به طور جامع مورد توجه قرار نگرفته و می‌تواند ابعاد جدیدی از پویایی‌های روانی و اجتماعی نیروهای نظامی را آشکار کند.

روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش کیفی با بهره‌گیری از روش تحلیل مضمون انجام شد تا الگوهای معنایی در داده‌های مرتبط با هیأت‌های مذهبی شناسایی و تفسیر شوند. (بویاتزیس، ۱، ۱۹۹۸: ۴) جامعه آماری شامل ۳۵ عضو فعال از هیأت‌های مذهبی فعال در حوزه نیروهای مسلح در ۱۰ استان ایران بود که در فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی نیز مشارکت داشتند. نمونه‌گیری هدفمند و به روش گلوله برفی انجام شد و مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته تا رسیدن به اشباع نظری (نفر ۲۳) ادامه یافت و تا نفر ۳۰ برای اطمینان بیشتر گسترش یافت.

تحلیل مضمون در این پژوهش عمدتاً به رویکرد استقرایی ۲ انجام شده است، به این معنا که مضامین مستقیماً از داده‌های کیفی (مانند مصاحبه‌ها، مشاهدات یا محتوای هیئت‌های نظامی) استخراج شده‌اند، بدون اعمال پیش‌فرض‌های نظری از پیش تعیین شده در مرحله کدگذاری اولیه. این رویکرد اجازه داد تا الگوها و مضامین طبیعی از دل داده‌ها بیرون بیایند و صدای واقعی شرکت‌کنندگان حفظ شود. با این حال، پس از استخراج مضامین، آن‌ها با چارچوب‌های نظری

1. Boyatzis
2. Inductive

موجود در مبانی نظری پژوهش (از جمله سرمایه اجتماعی پاتنام و هویت اجتماعی تاجفل) مقایسه و ارتباط‌دهی شدند تا عمق تفسیری افزایش یابد. این شیوه، یک رویکرد ترکیبی ۱ ایجاد کرد که هم داده‌محور است و هم از نظریه‌های موجود برای غنی‌سازی تحلیل بهره می‌برد. داده‌ها از طریق مشاهدات میدانی در ۷ پادگان و مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با نیروهای نظامی گردآوری و با استفاده از رویکرد تحلیل مضمون شش مرحله‌ای براون و کلارک (۲۰۲۲): ۲۵) تحلیل شدند که شامل آشنایی با داده‌ها، تولید کدها، جستجوی مضامین، بازبینی مضامین، تعریف و نام‌گذاری مضامین، و نگارش گزارش بود و در نهایت، ۲۰ مضمون سازمان‌دهنده و ۴ مضمون فراگیر (تاب‌آوری هویتی، انسجام‌بخشی آیینی-روانی، بازتولید هویت مکتبی-جهادی، و جامعه‌پذیری هویت اسلامی) استخراج شد. برای اعتبارسنجی پژوهش، از روش‌هایی مانند بازبینی توسط همتا، بررسی اعضا و مثلث‌سازی استفاده شد؛ پایایی پژوهش با ضریب کاپای کوهن (۰.۸۲) تأیید شد.

یافته‌های پژوهش

تحلیل کارکردهای روان‌شناختی هیأت‌های مذهبی در تقویت هویت اسلامی نظامیان، نیازمند کالبدشکافی مکانیسم‌های عمیق معنا ساز، انگیزشی و انسجام‌بخشی این نهاد است. با به کارگیری روش تحلیل مضمون، داده‌های کیفی (مصاحبه با نیروهای فعال در هیأت‌های پایگاهی، اسناد دفاع مقدس، مشاهدات میدانی) در چهارچوبی نظام‌مند سازمان‌دهی می‌شود. چهار مضمون فراگیر به‌عنوان ستون‌های اصلی الگو استخراج شده و هر کدام با پنج مضمون سازمان‌دهنده (جمعاً ۲۰ مضمون) تشریح می‌گردد. این شبکه مضامین، نقشه مفهومی تبدیل هیأت به سامانه دفاع روانی-هویتی «در نیروهای مسلح را ترسیم می‌کند.

این پژوهش چهار کارکرد کلیدی هیأت‌های مذهبی در روان‌شناسی نظامی را بررسی می‌کند: تاب‌آوری هویتی: نقش هیأت‌ها در تبدیل نیروها از مصرف‌کنندگان منفعل رسانه‌های دشمن به تولیدکنندگان گفتمان مقاومت، با تأکید بر جبهه فرهنگی و جنگ روایت‌ها.

1. hybrid inductive-deductive

2. Braun & Clarke

انسجام بخشی آیینی-روانی: تقویت حافظه جمعی رزم از طریق نوحه‌های حماسی و اشتراک تجارب دفاع مقدس که موجب کاهش تنش‌های روانی و افزایش وفاداری سازمانی می‌شود. باز تولید هویت مکتبی-جهادی: انتقال مفاهیم جهاد و شهادت به عرصه عملیاتی، با الگوسازی از شهدا و ایجاد اخلاق رزمی، به منظور افزایش پایداری روانی در میدان نبرد. جامعه پذیری هویت اسلامی: تبدیل حسینه‌ها به مدارس غیررسمی و تلفیق آموزش نظامی دینی که موجب شبکه‌سازی نخبگان و استمرار تربیت هویتی نسل‌های جدید می‌شود. این چهار لایه دفاع روانی-تاب‌آوری، انسجام، بازتولید و جامعه‌پذیری-هیأت را از یک‌نهاد آیینی به سامانه‌ای پویا در روان‌شناسی دفاعی نظامی ارتقا می‌دهد. الگوی پیشنهادی، مسیر جدیدی برای مهندسی هویتی نیروهای مسلح ترسیم می‌کند.

جدول ۱. مضامین فراگیر و سازمان دهنده پژوهش

مضمون فراگیر	مضمون سازمان دهنده (کارکرد/مکانیسم)
۱. تاب‌آوری هویتی	۱-۱ بازتعریف خود به مثابه «سرباز جبهه فرهنگی»
	۲-۱ ایمن‌سازی شناختی در برابر تبلیغات سیاسی
	۳-۱ تقویت سواد رسانه‌ای مبتنی بر گفت‌وگو مقاومت
	۴-۱ تحکیم مرزهای «ما» و «دیگری» در گفت‌وگو دشمن‌شناسی
	۵-۱ تولید تقابل گفت‌وگویی در جنگ روایت‌ها
۲. انسجام بخشی آیینی-روانی	۱-۲ پیوند عاطفی از طریق نوحه‌های حماسی (مثل نوحه‌های عملیاتی خبیر)
	۲-۲ اشتراک گذاری تجارب زیسته دفاع مقدس در قالب روایت‌های جمعی
	۳-۲ یکپارچه‌سازی هویت فردی و سازمانی در مناسک (مثل سینه‌زنی جمعی)
	۴-۲ کاهش تنش‌های روانی ناشی از مأموریت‌های عملیاتی
	۵-۲ تقویت وفاداری سازمانی از طریق تقدیس آرمان‌ها
۳. بازتولید هویت مکتبی-جهادی	۱-۳ الگوسازی از شهیدان به مثابه سرمشق‌های هویتی
	۲-۳ تبیین عملیاتی مفاهیم دینی (مثل جهاد، شهادت، امر به معروف)
	۳-۳ تجدید میثاق با آرمان‌های انقلاب در مراسم (مثل پاسداشت شهیدان)
	۴-۳ تقویت روحیه انتظار و مهدویت به عنوان پشتوانه روانی
	۵-۳ نهادینه‌سازی اخلاق رزمی در توجه به سیره ائمه به ویژه امام حسین(ع)
۴. جامعه‌پذیری هویت اسلامی در زیست‌بوم نظامی	۱-۴ انتقال ارزش‌ها از طریق روایت‌های نسل قدیم به نسل جدید
	۲-۴ تبدیل حسینه‌های پادگان به «مدرسه غیررسمی هویت اسلامی»
	۳-۴ نقش‌پذیری اجتماعی در قالب فعال‌هایت (مداح، ذاکر، سازمان دهنده)
	۴-۴ تلفیق آموزش‌های نظامی با معارف دینی در محتوای هیأتی
	۵-۴ شبکه‌سازی نخبگان هویت‌ساز در بدنه نیروهای مسلح

مدل مفهومی: الگوی هویت‌سازی هیأت‌محور در روان‌شناسی نظامی

این پژوهش الگویی بوم‌نگارانه برای تقویت هویت اسلامی نیروهای مسلح از طریق مکانیسم‌های روان‌شناختی هیأت‌های مذهبی ارائه می‌دهد. مدل مفهومی پیشنهادی، اجزا و فرایندهای هویت‌سازی را در یک چارچوب یکپارچه ترکیب می‌کند و بر اساس تحلیل مضمون شش مرحله‌ای براون و کلارک (۲۰۲۲: ۲۵) از داده‌های کیفی (مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته و مشاهدات میدانی در ۷ پادگان) طراحی شده است. این مدل شامل پنج جزء اصلی است که در یک چرخه پویا با یکدیگر تعامل دارند: ورودی‌های هویتی (مانند نوحه‌های حماسی، روایت‌های شهدا، و مناسک مذهبی)، پردازشگرهای روان‌شناختی (مکانیسم‌های استخراج‌شده در ۴ مضمون فراگیر: تاب‌آوری هویتی، انسجام‌بخشی آیینی-روانی، بازتولید هویت مکتبی-جهادی، و جامعه‌پذیری هویت اسلامی)، محیط‌های عملیاتی (حسینیه‌های پادگان و هیأت‌های رزمندگان)، خروجی‌های دفاع روانی (نیروی تاب‌آور، وفادار، و مکتبی)، و بازخورد (پایش و به‌روزرسانی الگو بر اساس ارزیابی‌های میدانی). این اجزا از طریق روابط عمودی (اتصال مضامین سازمان‌دهنده به فراگیر)، افقی (تعامل مضامین فراگیر)، و دیالکتیکی (تکامل مکانیسم‌ها در میدان عمل) به هم متصل می‌شوند و چرخه‌ای پویا برای تقویت هویت اسلامی ایجاد می‌کند.

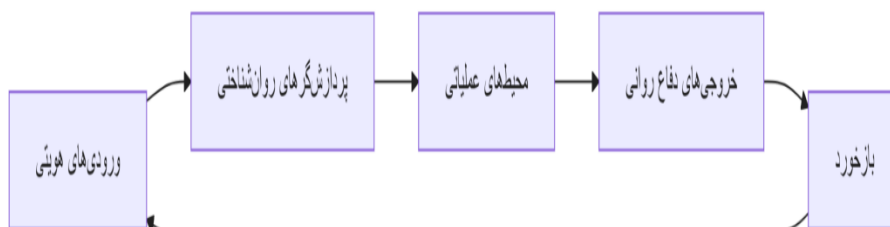
ورودی‌های هویتی، مانند نوحه‌های عملیاتی و روایت‌های دفاع مقدس، از طریق پردازشگرهای روان‌شناختی (مثل بازتعریف هویت به‌عنوان «سرباز جبهه فرهنگی»، کاهش تنش روانی از طریق مناسک، و الگوسازی از شهدا) در محیط‌های عملیاتی (حسینیه‌ها) به خروجی‌های روانی (نیروی تاب‌آور و مکتبی) تبدیل می‌شوند. برای مثال، مصاحبه‌شونده ۸ (فرمانده پایگاه) اشاره کرد که نوحه «ما نگهبانان حریم» در هیأت رزمندگان، هویت نیروها را بازتعریف می‌کند و حس وفاداری را تقویت می‌کند، که به مضمون تاب‌آوری هویتی (۱-۱) و انسجام‌بخشی (۲-۵) متصل است. این فرایند با مضمون جامعه‌پذیری (۴-۱) تقویت می‌شود، زیرا روایت‌های نسل قدیم به نسل جدید منتقل می‌شوند. این مدل با مطالعه کاکاوند (۱۴۰۱) که هویت دینی را عامل امنیت روانی می‌داند، همخوانی دارد، اما برخلاف آن، به‌طور خاص بر نقش هیأت‌ها در محیط نظامی تمرکز کرده و مکانیسم‌های بومی مانند نوحه‌خوانی را برجسته می‌کند. همچنین، نسبت به پژوهش

مداحی و همکاران (۱۴۰۰) که هویت‌یابی را در مشارکت سیاسی بررسی کرده، این مدل چارچوبی عملیاتی برای تربیت نظامی ارائه می‌دهد. این الگو بوم‌محور است و بر ارزش‌های دینی، ملی، و انقلابی تأکید دارد، که با یافته‌های مقدم (۱۴۰۲) درباره دین‌داری سربازان ایرانی هم‌راستا است. این مدل، با تبدیل هیأت‌ها به «کارخانه‌های سیال هویت‌سازی»، ظرفیت‌های روان‌شناختی را در زیست‌بوم نظامی نهادینه می‌کند.

جدول ۳. اجزا و عناصر الگوی پژوهش

عنصر	تبیین	نمونه عینی	مضمون مرتبط
ورودی‌های هویتی	محتوای فرهنگی-دینی که پایه هویت‌سازی هستند	نوحه‌های حماسی، روایت‌های شهدا، مناسک	۱-۱، ۱-۲، ۱-۳، ۱-۴
پردازشگرهای روان‌شناختی	مکانیسم‌های تبدیل ورودی‌ها به سرمایه روانی (۴ مضمون فراگیر)	بازتعریف هویت، کاهش تنش، الگوسازی شهدا	۱-۱ تا ۵-۱، ۱-۲ تا ۵-۲، ۱-۳ تا ۵-۳، ۱-۴ تا ۵-۴
محیط‌های عملیاتی	بسترهای اجرای فرایند هویت‌سازی	حسینیه‌های پادگان، هیأت‌های رزمندگان	۲-۲، ۳-۲، ۴-۴
خروجی‌های دفاع روانی	محصولات نهایی تقویت هویت اسلامی	نیروی تاب‌آور، وفادار، مکتبی	۱-۴، ۲-۲، ۳-۳، ۴-۴
بازخورد	پایش و به‌روزرسانی الگو بر اساس ارزیابی‌های میدانی	پایش تأثیر هیأت‌ها بر روحیه رزمی	۱-۳، ۳-۱، ۴-۵

این جدول اجزای مدل را با مضامین استخراج‌شده (۴ مضمون فراگیر و ۲۰ سازمان‌دهنده) مرتبط می‌کند. ستون «مضمون مرتبط» نشان می‌دهد که هر جزء چگونه به مکانیسم‌های روان‌شناختی (مثل بازتعریف هویت یا کاهش تنش) متصل است.

شکل ۱. روابط اجزا و عناصر الگوی پژوهش

کارکردهای بومی مدل

در شرایطی که چالش‌های نوظهور جنگ‌های شناختی و ترکیبی نیازمند رویکردهای نوین در مقابله با تهدیدات روانی هستند، توجه به سازوکارهای روان‌شناختی نهادهای فرهنگی-دینی اهمیت ویژه‌ای پیدا می‌کند. هیأت‌های مذهبی به‌عنوان یکی از مؤثرترین ابزارهای هویت‌سازی، ظرفیت قابل توجهی در تقویت انسجام روانی و فرهنگی نیروهای نظامی دارند. پژوهش حاضر تلاش می‌کند نشان دهد که چگونه الگوی بومی می‌تواند مناسک دینی را از صرفاً آیینی به ابزاری پیش‌دستانه در دفاع از هویت اسلامی تبدیل کند. این مدل از چهار محور کلیدی بهره می‌برد:

نخست، تبدیل مناسک به سلاح روانی؛ به کمک نوحه‌ها و اشعار حماسی، مانند «یا زینب‌المصیبه» که با پیوند آیین‌های شیعی با روان‌شناسی رزم ایرانی، غیرت دینی و تاب‌آوری در برابر روایت‌های دشمن را افزایش می‌دهد (نمونه بارز آن نوحه خوانی خط مقدم عملیات والفجر است).

دوم، مهندسی محیط‌های هویت‌ساز؛ که با تبدیل حسینیه‌های پادگان به کارگاه‌های سواد شناختی از طریق طراحی دیوارنگاره‌های شهدای واحد، تلفیق تفسیر قرآن با آموزش نظامی و بازآفرینی الگوهای موفق دفاع مقدس، زمینه تقویت هویت اسلامی-نظامی ایجاد می‌شود.

سوم، راهبرد تربیت نخبگان هویت‌ساز؛ در این راستا نیروهای مستعد در هیأت شناسایی و با آموزش‌های ویژه نظیر تربیت مداح-روان‌درمانگران و راوی-استراتژیست‌ها، برای ایفای نقش‌های کلیدی در فرآیند هویت‌سازی آماده می‌شوند؛ یعنی با استفاده از روش‌های سنتی انتقال

تجربه (که از دیرباز در جامعه مورد استفاده قرار می‌گرفته) می‌توان از ارزش‌ها و درس‌های تاریخی بهره برد و آن‌ها را به نسل‌های جوان منتقل نمود؛ امری که به نوآوری این مدل افزوده و موجب تداوم دانش و تجربه‌های ارزشمند در زمان‌های معاصر می‌شود.

چهارم، سامانه پایش تهدیدات نوپدید؛ که از طریق نظارت بر محتوای ارائه‌شده در هیأت و ارزیابی الگوی مشارکت، امکان شناسایی تغییرات در ارزش‌ها و هشدارهای احتمالی ناشی از جنگ شناختی یا تهدیدات سایبری را فراهم می‌آورد.

این مدل از یک چرخه عملیاتی پویا بهره می‌برد که شامل پنج مرحله اصلی است: (الف) تغذیه که در آن محتواهای فرهنگی و دینی بومی از منابعی نظیر نوحه‌ها، اشعار حماسی و روایت‌های اسلامی استخراج می‌شوند؛ (ب) پالایش که با پردازش این محتواها از طریق سازوکارهای کلیدی مانند تاب‌آوری هویتی، انسجام‌بخشی آیینی، بازتولید هویت مکتبی و جامعه‌پذیری نهادی، محتوا به روشی منسجم و اثربخش تنظیم می‌گردد؛ (پ) تزریق، به‌منزله اجرای این مفاهیم در محیط‌های عملیاتی از طریق جلسات هیأت، آیین‌های معنوی و ترکیب مؤثر با نظام آموزشی نظامی که منجر به تقویت روحیه و انسجام سازمانی می‌شود؛ (ت) ارزیابی که با سنجش میزان مشارکت، تغییرات رفتاری و کاهش آسیب‌پذیری شناختی، تأثیر مدل مورد تحلیل قرار می‌گیرد؛ و (ث) به‌روزرسانی که بر اساس بازخوردهای عملیاتی، اجزای مؤثر تقویت و سازوکارهای نوین در مقابله با تهدیدات نوظهور، از جمله جنگ شناختی و تقابل با فضای مجازی، افزوده می‌شوند. به‌عنوان نمونه اجرایی، انتخاب شعر «خمینی ای امام» در یک هیأت رزمندگان در پایگاه هوایی نشان داد که پردازش و اجرای آن بتواند به کاهش گرایش به شبکه‌های معاند و ارتقای هوشیاری سایبری نیروها کمک کند. این چارچوب پویا و انطباق‌پذیر، زمینه هویت‌سازی نظامی مبتنی بر اصول اسلامی را همگام با تحولات شناختی و امنیتی فراهم می‌آورد.

این مدل یک چارچوب پویا و انطباق‌پذیر برای هویت‌سازی نظامی ارائه می‌دهد که می‌تواند با تحولات شناختی و امنیتی همگام شده و پاسخگوی نیازهای جدید دفاعی باشد. در جدول زیر جایگاه این مدل را در روان‌شناسی نظامی ایران، مشخص شده است.

جدول ۴. جایگاه مدل در روان‌شناسی نظامی ایران

ویژگی	مدل‌های رایج	مدل پژوهش
منبع طراحی	نظریه‌های غربی	تجارب دفاع مقدس + فقه پدافند غیرعامل
کانون توجه	فرد	فرد-محیط-نهاد
ابزار اجرا	برنامه‌های کلاسیک	هیأت به‌مثابه سامانه پویا
پاسخ به تهدیدات	واکنشی	پیش‌دستانه (تهدید یاب)

این مدل با تبدیل هیأت‌ها به «کارخانه‌های سیال هویت‌سازی»، دو نیاز راهبردی را پاسخ می‌دهد:

۱. تقویت خطوط قرمز هویتی نیروها در جنگ شناختی

۲. بازتولید گفتمان دفاع مقدس در نسل جدید نظامی

به‌عبارت‌دیگر، این مدل با بهره‌گیری از ظرفیت‌های هیأت‌های مذهبی، آن‌ها را از نهادهای سنتی به کارخانه‌های سیال هویت‌سازی تبدیل می‌کند. این رویکرد پویا، نه تنها موجب تحکیم هویت اسلامی- نظامی نیروها، بلکه باعث افزایش تاب‌آوری روانی آن‌ها در برابر جنگ‌های شناختی می‌شود. نخست، این مدل خطوط قرمز هویتی نیروهای نظامی را در جنگ شناختی تقویت می‌کند؛ به‌گونه‌ای که هیأت‌ها به‌عنوان سپرهای دفاع روانی، از طریق پالایش و تزریق محتوای فرهنگی، نقش فعالی در مقابله با روایت‌های تحریف‌شده ایفا می‌کنند. با به‌کارگیری عناصر رسانه‌ای مقاومتی و مناسک هدفمند، این مکانیسم‌ها قادرند حوزه‌های تأثیرگذاری دشمن را محدود کرده و انسجام روانی نیروها را افزایش دهند. دوم، مدل گفتمان دفاع مقدس را در نسل جدید نظامیان بازتولید می‌کند. پیوند مستقیم میان یادواره‌های شهدا، نوحه‌های حماسی و تحلیل روان‌شناختی رزمندگان زمینه‌ای فراهم می‌سازد که تجربیات ارزشمند دفاع مقدس نه تنها حفظ، بلکه در قالبی روزآمد برای تهدیدات معاصر بازآرایی شود. این روند، موجب انتقال فرهنگ جهادی به نسل‌های جدید و تثبیت روحیه مقاومت در میان نیروهای نظامی خواهد شد. در مجموع، مدل پیشنهادی، با ترکیب هویت‌سازی، تاب‌آوری و شبکه‌سازی نخبگان، بستری منسجم برای مقابله با چالش‌های شناختی فراهم می‌کند. این چارچوب نه تنها راهبردی برای ارتقای آمادگی روانی نیروها، بلکه الگویی بومی برای نهادهای سازنده دفاع فرهنگی در سطح نیروهای مسلح ارائه می‌دهد.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

این پژوهش با هدف شناسایی مکانیسم‌های روان‌شناختی هیأت‌های مذهبی در تقویت هویت اسلامی نیروهای مسلح و تدوین الگوی بوم‌نگارانه برای عملیاتی‌سازی این ظرفیت‌ها انجام شد. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که هیأت‌های مذهبی نقشی فراتر از مناسک دینی ایفا کرده و به‌عنوان یک سامانه دفاع روانی عمل می‌کنند. با ایجاد چهار لایه حفاظتی - تاب‌آوری هویتی، انسجام آیینی، بازتولید هویت مکتبی و جامعه‌پذیری نهادی - این سازوکارها نیروهای نظامی را از سربازان وظیفه به نگهبانان تمدن اسلامی ارتقا می‌دهند.

برای پرسش اول، هیأت‌های مذهبی از طریق مکانیسم‌های روان‌شناختی متعدد، هویت اسلامی نیروهای مسلح را تقویت می‌کنند. فعالیت‌هایی مانند نوحه‌خوانی حماسی و روایتگری شهدا، هویت نیروها را از سرباز وظیفه به «سرباز جبهه فرهنگی» ارتقا می‌دهند، که با نظریه هویت اجتماعی تاجفل (۱۹۷۸) درباره تمایز گروهی همخوانی دارد. مناسک جمعی مانند سینه‌زنی و اشتراک‌گذاری تجارب دفاع مقدس، پیوند عاطفی و وفاداری سازمانی را تقویت کرده و تنش‌های روانی ناشی از مأموریت‌ها را کاهش می‌دهند، مشابه یافته‌های ارزانی و باصری (۱۳۹۴) درباره نقش هویت دینی در تاب‌آوری و رضایت از زندگی. الگوسازی از شهدا و تبیین مفاهیم دینی مانند جهاد و شهادت، ارزش‌های دینی، ملی، و انقلابی را در رفتار عملیاتی نیروها نهادینه می‌کنند، که با پژوهش مقدم (۱۴۰۲) درباره دین‌داری سربازان ایرانی سازگار است. همچنین، تبدیل حسینیه‌ها به «مدارس غیررسمی هویت» و تلفیق آموزش نظامی-دینی، ارزش‌ها را به نسل جدید منتقل می‌کند، که با مطالعه مداحی و همکاران (۱۴۰۰) درباره نقش الگوهای ارتباطی در هویت‌یابی هم‌راستا است. این پژوهش، برخلاف مطالعات پیشین که بر ابعاد کلی هویت یا ویژگی‌های فردی تمرکز داشتند، مکانیسم‌های روان‌شناختی را در بستر بومی هیأت‌های رزمندگان تبیین کرده و چارچوبی خاص برای محیط نظامی ارائه می‌دهد.

برای پرسش دوم، الگوی بوم‌نگارانه پیشنهادی، مکانیسم‌های روان‌شناختی را در یک سامانه یکپارچه برای سیاست‌گذاری روان‌شناختی نظامی سازمان‌دهی می‌کند. این الگو شامل ورودی‌های هویتی (نوحه‌ها، روایت‌های شهدا، مناسک)، پردازشگرهای روان‌شناختی (تاب‌آوری، انسجام،

بازتولید هویت، جامعه‌پذیری، محیط‌های عملیاتی (حسینیه‌ها و هیأت‌های رزمندگان)، خروجی‌های دفاع روانی (نیروی تاب‌آور و مکتبی)، و بازخورد (پایش و به‌روزرسانی الگو) است. این الگو از طریق تقویت هویت اسلامی با بازتعریف نقش نیروها، کاهش تنش از طریق مناسک، نهادینه‌سازی ارزش‌های دینی و انقلابی با الگوسازی، و ایجاد زیست‌بوم هویت‌ساز در حسینیه‌ها عمل می‌کند. در مقایسه با مدل‌های روان‌شناختی نظامی غربی (مثل مدل‌های تاب‌آوری ارتش آمریکا)، این الگو بوم‌محور است و بر ظرفیت‌های دینی و ملی ایران تأکید دارد. نسبت به مطالعات ایرانی مانند کاکاوند (۱۴۰۱)، این الگو به‌طور خاص بر هیأت‌ها به‌عنوان ابزار هویت‌سازی تمرکز کرده و رویکردی پیش‌دستانه ارائه می‌دهد.

یکی از مهم‌ترین محدودیت‌های این پژوهش، تمرکز بر داده‌های کیفی از ۷ پادگان خاص و مصاحبه با تعداد محدودی از نیروهای فعال در هیأت‌ها بود که ممکن است تعمیم‌پذیری یافته‌ها را محدود کند. همچنین، نبود داده‌های طولی برای بررسی پایداری اثرات روان‌شناختی هیأت‌ها بر هویت اسلامی، محدودیت دیگری است.

پیشنهادات

بر اساس نتایج پژوهش، پیشنهادات زیر ارائه می‌شود که مستقیماً به مکانیسم‌های روان‌شناختی و الگوی بوم‌نگارانه لینک شده‌اند:

بر اساس نتایج و مضامین استخراج‌شده، پیشنهادات زیر برای سیاست‌گذاری روان‌شناختی نظامی ارائه می‌شود:

تدوین سند روان‌شناسی هیأت‌محور: ادغام الگوی بوم‌نگارانه در سیاست‌های تربیت نظامی با تمرکز بر مضمون جامعه‌پذیری هویت اسلامی (۴-۲، ۴-۴)، شامل تأسیس هیأت‌های تخصصی در یگان‌ها و طراحی شاخص‌های سلامت هویتی مبتنی بر مشارکت در هیأت‌ها.

مهندسی فضاهای هیأتی: تبدیل حسینیه‌های پادگان به مراکز چندمنظوره (تربیت هویتی، کاهش تنش روانی، آموزش دینی-نظامی) برای تقویت انسجام آیینی-روانی (۲-۱، ۴-۲) و بازتولید هویت مکتبی (۳-۱، ۳-۲).

آموزش مداح-روان‌درمانگران نظامی: طراحی دوره‌های تلفیقی برای مداحان جهت ترکیب ذکر مصیبت با فنون مدیریت استرس (۲-۴) و تبیین مفاهیم دینی (۳-۲).
شبکه‌سازی نخبگان هویت‌ساز: ایجاد باشگاه رزمندگان هیأت‌محور با مشارکت پیشکسوتان دفاع مقدس و روان‌شناسان برای انتقال ارزش‌ها (۴-۱، ۴-۵) و تقویت تاب‌آوری هویتی (۱-۱).
پژوهش‌های آینده: بررسی پایداری اثرات روان‌شناختی هیأت‌ها با داده‌های طولی و مطالعه نقش هیأت‌ها در محیط‌های غیرنظامی برای تعمیم‌پذیری الگو.
این پیشنهادات، با تکیه بر مکانیسم‌های روان‌شناختی شناسایی‌شده، ظرفیت هیأت‌های مذهبی را به ابزاری پویا برای تقویت هویت اسلامی و تاب‌آوری روانی نیروهای مسلح تبدیل می‌کنند.

فهرست منابع

- ارزانی، غلامحسین، باصری، احمد، (۱۳۹۴)، پیش‌بینی رضایت از زندگی با تأکید بر هویت دینی، با قدرت تاب‌آوری و امید به زندگی در کارکنان یک واحد نظامی و انتظامی، روانشناسی نظامی، ۶(۲۴)، ۲۳-۳۳.
- امام جمعه زاده، سید جواد و محمود اوغلی، رضا، (آذر ۱۳۹۰)، رسانه و برسازای هویت اجتماعی پسمادرن، پژوهش‌های ارتباطی، سال ۱۸، شماره ۳، شماره پیاپی ۶۷، ۱۱۹-۱۴۶.
- پاتنام، رابرت (۱۳۹۲) دموکراسی و سنت‌های مدنی، ترجمه: محمد تقی دلفروز. تهران: دفتر مطالعات و تحقیقات سیاسی وزارت کشور.
- جنکینز، ریچارد. (۱۳۸۱)، هویت اجتماعی، چاپ اول (۱۳۸۱)، ترجمه: تورج یاراحمدی. تهران: شیرازه.
- حاجیان، ابراهیم. (پاییز و زمستان ۱۳۸۷)، نسبت هویت ملی با هویت قومی در میان اقوام ایرانی، جامعه‌شناسی ایران، دوره نهم، شماره ۳ و ۴، ۱۴۳-۱۶۴.
- حاجیان، ابراهیم، (پاییز و زمستان ۱۳۸۷)، نسبت هویت ملی با هویت قومی در میان اقوام ایرانی، مجله جامعه‌شناسی ایران، دوره نهم، شماره ۳ و ۴، ۱۴۳-۱۶۴.
- عباسی قادری، مجتبی، (بهار ۱۳۸۶)، بررسی رابطه استفاده از اینترنت و هویت دینی کاربران، رسانه، سال هجدهم، شماره ۱، پیاپی ۶۹، صص ۱۷۳-۱۹۸.
- کاکاوند، یونس، (۱۴۰۱)، بررسی اثر بخشی تمایل به هویت اجتماعی و احساس امنیت روانی کارکنان نظامی (مطالعه موردی نظامیان شهر تهران)، مدیریت سرمایه انسانی دفاعی، ۲(۳)، ۲۸-۵۶.
- مداحی، محمد ابراهیم، بشارت، محمد علی، طباطبایی میر، سید فرزاد، (۱۴۰۰)، نقش ویژگی‌های شخصیتی و هویت‌یابی ایگو در مشارکت سیاسی دانشجویان بسیجی. روانشناسی نظامی، ۱۲(۴۶)، ۸۹-۱۱۵.

مظاهری، محسن (۱۳۸۹)، رسانه شیعه: جامعه‌شناسی آیین‌های سوگواری و هیئت‌های مذهبی در ایران، تهران، شرکت چاپ و نشر بین‌الملل.

لطفی جلال‌آبادی، مصطفی، خیراندیش، مهدی، عسگری، ناصر و مهری، داریوش. (۱۳۹۷). شناسایی و اولویت‌بندی اقدامات مدیریت منابع انسانی موثر بر هویت‌یابی سازمانی در راستای ارتقای توان رزمی (مورد مطالعه یک واحد صنعتی دفاعی). فصلنامه مدیریت نظامی، ۱۸(۶۹)، ۸۲-۱۰۳.

نظری مقدم، جواد، (۱۴۰۲)، چگونگی بازتاب مؤلفه‌های هویتی و شخصیتی سربازان ایرانی در سفرنامه‌های خارجی، روانشناسی نظامی، ۱۴(۳)، ۶۱-۸۴.

Boyatzis, R. E. (1998). Transforming qualitative information: Thematic analysis and code development. Sage Publications, Inc.

Braun, V. & Clarke, V. (2022). Thematic analysis: A practical guide. Sage.

Putnam, R. D. (2000) Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community. New York, N.Y.: Simon & Schuster.

Tajfel, H. and Wilkes, A. L. (1963); Classification and quantitative judgment, British Journal of Psychology, 54, 101-114.

Tajfel, Henry (1978); Interindividual behavior an Intergroup Behavior, London. Academic press.

Whitham, Monica Marlene (2007) Living better together: The relationship between social capital and quality of life in small towns, Thesis, Department of Sociology, IowaStateUniversity.

